

การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา
ในชั้นพนักงานสอบสวนศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล
The Development of Mediation Efficiency in
Criminal Dispute Resolutions as Interrogation Order:
A Case Study of Metropolitan Police

[Received: June 20, 2025; Revised: November 27, 2025; Accepted: December 1, 2025]

สุภรณ์ กิจชมภู

กลุ่มงานคณาจารย์ คณะตำรวจศาสตร์
โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Subhorn Kitchombhu

Lecturer (level 3) Faculty Division,
Faculty of Police Science, Royal Thai Police

CORRESPONDING AUTHOR

Subhorn Kitchombhu, Lecturer (level 3) Faculty Division, Faculty of Police Science,
Royal Thai Police, Thailand. Email: teacherjack_58@rpca.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพ การไกล่เกลี่ยในเขตพื้นที่กองบัญชาการตำรวจนครบาล โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลรวม 20 คน ประกอบด้วย หัวหน้าสถานีตำรวจหรือหัวหน้างานสอบสวน 3 นาย, พนักงานสอบสวน 3 นาย, คู่กรณีที่มีสมัครใจไกล่เกลี่ย 6 คน, ผู้ไกล่เกลี่ย 3 คน, ประธานชุมชน 3 คน, และผู้ปฏิบัติงานหรือนักวิชาการด้านยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 2 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในพื้นที่กองบัญชาการตำรวจนครบาล มี 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจาก 1) พนักงานสอบสวน 2) ผู้ไกล่เกลี่ยคดีอาญา 3) คู่กรณี 4) เอกสารและแบบฟอร์มที่ซับซ้อน และ 5) พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ในเรื่องอายุความที่ใช้ในการไกล่เกลี่ย ทั้งนี้ มีแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาประสิทธิภาพให้เหมาะสม ดังนี้ 1) พัฒนาประสิทธิภาพพนักงานสอบสวนและผู้ไกล่เกลี่ยในด้านความรู้และทักษะ 2) นำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการไกล่เกลี่ย 3) บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) พัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการแก้ไขเรื่องอายุความให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับคดีแพ่ง เพื่อให้ผู้เสียหายมีระยะเวลาที่เพียงพอในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; พนักงานสอบสวน; กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์; ประสิทธิภาพ

Abstract

The research titled “The Development of Mediation Efficiency in Criminal Dispute Resolutions as Interrogation Order: A Case Study of Metropolitan Police” is a Qualitative Research aiming to study the current problems, obstacles, and guidelines for developing the efficiency of criminal mediation processes within the Metropolitan Police Bureau area. The study employed in-depth interviews as the primary data collection tool, utilizing Purposive Sampling to select the target groups. The total number of informants was 20, consisting of: Superintendents or Heads of Investigation (3 persons), Investigating Officers (3 persons), Disputing Parties who voluntarily requested mediation (6 persons), Mediators (3 persons), Community Chairpersons (3 persons), and Practitioners or Academics specializing in Restorative Justice (2 persons). The research findings indicate that the significant problems and obstacles encountered in criminal dispute mediation within the Metropolitan Police Bureau area are divided into five main issues: problems arising from 1) Investigating Officers, 2) Criminal Mediators, 3) Disputing Parties, 4) Complex documents and forms, and 5) the Mediation Act B.E. 2562 (2019), specifically concerning the statute of limitations used in mediation. Consequently, guidelines for appropriate problem-solving and efficiency development are proposed as follows: 1) Develop the efficiency of Investigating Officers and Mediators in terms of knowledge and skills, 2) Integrate technology systems into the mediation process, 3) Foster collaboration (integration) among related agencies, and 4) Develop relevant legislation, particularly by amending the statute of limitations to be suitable and consistent with civil cases, ensuring sufficient time for the injured party to proceed with the mediation process.

Keywords: Dispute Mediation; Police Interrogator; Restorative Justice; Efficiency

บทนำ

ประเทศไทยกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ ไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับประสิทธิภาพของภาครัฐและคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงเผชิญหน้ากับความท้าทายสำคัญในด้านอาชญากรรมที่มีความซับซ้อนและมีปริมาณสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภาระงานที่หนักหน่วงของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตามข้อมูลกองแผนงานอาชญากรรม สำนักงานยุทธศาสตร์ตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า สถิติคดีอาญา 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศ, กลุ่มที่ 2 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์, กลุ่มที่ 3 ความผิดเกี่ยวกับคดีพิเศษ และ กลุ่มที่ 4 ความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ที่เกิดขึ้นในปี พุทธศักราช 2560 ถึง 2562 มีจำนวนมากถึง 1,610,536 คดี (ระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (CRIMES), 2563) จากปัญหาอาชญากรรมดังกล่าวนี้ รัฐบาลไทยได้พัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมในสังคม โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสให้คู่กรณีได้พูดคุยและเจรจาเพื่อหาทางออกที่เหมาะสม กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายสามารถมีส่วนร่วม เพื่อให้การชดเชยและเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด ทั้งในเชิงจิตใจและค่าเสียหาย การเจรจาระหว่างคู่กรณีส่งเสริมความเข้าใจและลดความตึงเครียดในสังคม

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ได้จัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในกรณีอาญาที่สามารถยอมความได้ รวมไปถึงความผิดลหุโทษบางประเภท ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลและส่งเสริมความสมานฉันท์ในสังคม กระบวนการไกล่เกลี่ยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยลดความตึงเครียดของคู่กรณี และสร้างโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายสามารถหาทางออกที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน การไกล่เกลี่ยที่ดำเนินการอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ จะไม่เพียงแต่ช่วยลดจำนวนข้อพิพาทที่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคม การให้โอกาสคู่กรณีได้พูดคุยและเจรจาในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ทำให้คู่กรณีสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเปิดเผย ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นซึ่งกันและกัน การส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ยยังช่วยให้คู่กรณีรู้สึกถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ซึ่งเป็นการฟื้นฟูและปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดในขณะเดียวกัน ผู้เสียหายก็จะได้รับการเยียวยา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเงินหรือค่าชดเชย รวมถึงการเยียวยาทางจิตใจ เมื่อผู้กระทำผิดและผู้เสียหายมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ จะทำให้ทั้งสองฝ่ายรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องกระทำภายใต้กรอบกฎหมาย โดยต้องมีความยินยอมจากทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดการระงับข้อพิพาทด้วยความสมัครใจ และส่งเสริมให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม การพัฒนากระบวนการนี้จึงมีความสำคัญต่อการสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและธรรมาภิบาลในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 มีผลบังคับใช้เป็นที่ยอมรับแล้ว ยังคงพบปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ จากสถิติคดีที่เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยชั้นสอบสวนตามกฎหมายในกองบัญชาการตำรวจนครบาลซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนในท้องที่กรุงเทพมหานคร พบว่ามีจำนวนคดีที่เข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับคดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจนครบาล เนื่องจากประสบกับปัญหาในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น ด้านพนักงานสอบสวนที่ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ในหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และขั้นตอนการไกล่เกลี่ยตามกฎหมาย ทำให้การแจ้งสิทธิและการพิจารณาว่าจะนำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่ ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการส่งต่อคดี ด้านผู้ไกล่เกลี่ยที่ขาดประสบการณ์และทักษะเฉพาะทาง ที่จำเป็นในการจัดการข้อพิพาททางอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์หรือบรรลุข้อยุติที่มีคุณภาพระหว่างคู่กรณีได้ ด้านคู่กรณีพิพาทที่ขาดการรับรู้และเข้าใจสิทธิ ในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ทำให้ขาดความเต็มใจในการมีส่วนร่วม หรือไม่สามารถใช้สิทธิทางกฎหมายที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่ ด้านเทคโนโลยีที่ยังขาดระบบแบบดิจิทัลที่ทันสมัย ในการบริหารจัดการคดีไกล่เกลี่ย และยังคงใช้ เอกสารและแบบฟอร์มที่มีความซับซ้อนยุ่งยาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสะดวกและความรวดเร็วในการติดต่อประสานงาน และการติดตามสถานะคดี รวมถึงด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องความไม่สอดคล้องของอายุความ ในการดำเนินคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้อง สร้างความลำบากให้กับผู้เสียหายในการดำเนินการเรียกร้องสิทธิของตนภายใต้กรอบเวลาที่จำกัด ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกองบัญชาการตำรวจนครบาลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีอาญาตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 จะสามารถปรับปรุงหรือดำเนินการอย่างไรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้เสียหาย รวมถึงการลดงบประมาณของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการป้องกันการกระทำความผิดในอนาคต เพื่อมุ่งเน้นการคุ้มครองสวัสดิภาพ พื้นฟูรักษาพยาบาล และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (ณรงค์ ใจหาญ, 2553) โดยอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างมาก

การศึกษาและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญานั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากกระบวนการเหล่านี้สามารถช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมโดยรวม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ซึ่งจัดให้มีการไกล่เกลี่ยในกรณีคดีที่สามารถยอมความได้และในความผิดลหุโทษบางประเภท การพัฒนากฎหมายที่รองรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยอย่างมีประสิทธิภาพจึงมีความจำเป็น การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการไกล่เกลี่ย การใช้เทคโนโลยีระบบดิจิทัลสามารถช่วยให้การติดตามสถานะของคดี การนัดหมาย และการสื่อสารระหว่างคู่กรณี และผู้ไกล่เกลี่ยเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังช่วยเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการไกล่

เกลี้ย ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การพัฒนา นโยบายที่ส่งเสริมให้การใช้การไกล่เกลี่ยในคดีอาญา ยังช่วยลดภาระงานของศาลและนำไปสู่การลดปัญหา นักโทษล้นเรือนจำ ซึ่งเป็นหนึ่งในความท้าทายที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีจำนวนคดีที่ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้อย่างเพียงพอ การเพิ่มความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับกระบวนการนี้จะช่วยกระตุ้นให้มีการใช้การไกล่เกลี่ยอย่างกว้างขวางขึ้น ผลลัพธ์ที่เกิดจากการ พัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยอย่างยั่งยืนจะมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความยุติธรรมที่สงบสุขในสังคมได้ อย่างมีคุณภาพ การนำกระบวนการดังกล่าวไปปฏิบัติอย่างถูกต้องจะช่วยให้เกิดการแก้ไขความขัดแย้ง อย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การนำกฎหมายมาปฏิบัติในพื้นที่ รับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจนครบาลยังคงมีจุดบกพร่องที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การวิจัย นี้จึงมีความสำคัญในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุรากฐานของปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เพื่อนำไปสู่การ เสนอแนะแนวทางอย่างเป็นรูปธรรมในการ พัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้น พนักงานสอบสวน ให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการลดภาระทางคดีและส่งเสริมความสงบสุขในสังคมได้ อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ในกระบวนการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท ทางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาททางอาญาในชั้น พนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล

แนวคิดและทฤษฎี

ทฤษฎีว่าด้วยความยุติธรรม

คำว่า "ยุติธรรม" เป็นนามธรรมและคลุมเครือ มีการกำหนดโดยความรู้สึกและความคิดของแต่ละ คน แต่ทุกคนต่างมีความใฝ่หาเพื่อสร้างความสงบสุขในสังคม (สุภัทรา กรอุไร, 2543) ในพระธรรมศาสตร์ ความยุติธรรมถูกมองว่าเป็นความพอใจร่วมกันของคู่พิพาท และความยุติธรรมคือการให้สิ่งที่คนสมควร ได้รับ (รัฐกร คลังสมบัติ, 2552)

อริสโตเติลได้แบ่งประเภทของความยุติธรรมออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ ความยุติธรรมใน การ แบ่งปันส่วน ซึ่งกล่าวถึงการกระจายทรัพยากรแบบเป็นธรรม ความยุติธรรมในการชดเชยที่เน้นการ

แก้ไขข้อพิพาทเฉพาะราย และความยุติธรรมแลกเปลี่ยนซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในการแลกเปลี่ยนค่าต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรมด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากกฎหมายไม่จำเป็นต้องเท่ากับความยุติธรรม (สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2521)

อัลเฟรด เดนิง เชื่อว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ความยุติธรรมเป็นความรู้สึภายในที่ไม่สามารถสร้างขึ้นได้ ความยุติธรรมจึงควรมีวิวัฒนาการตามความคิดของบุคคลและสอดคล้องกับสังคม (สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2521)

ทฤษฎีวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

ในทุกสังคมมีกฎระเบียบในการควบคุมสมาชิกเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อย และเมื่อมีการฝ่าฝืนเกิดขึ้น จะมีบทลงโทษ เช่น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้แค้นซึ่งมองว่าการลงโทษเป็นการตอบสนองต่อการกระทำผิดและต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว (Christiansen, 1973) และการลงโทษเพื่อข่มขู่ที่มีจุดประสงค์ในการยับยั้งพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ โดยการลงโทษนั้นต้องสามารถสร้างความกลัวในผู้กระทำผิดและประชาชน แต่มีความเสี่ยงที่การลงโทษอาจไม่สามารถป้องกันการกระทำผิดได้หากเป็นความผิดที่เกิดขึ้นทันที นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคมไม่ให้ถูกภัยอันตราย และการฟื้นฟูผู้กระทำผิด เพื่อให้กลับตัวเป็นพลเมืองที่ดี ทฤษฎีการลงโทษที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Inclusive Theory) เน้นการตอบแทนสังคม และการป้องกันอาชญากรรม

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการปกครองตนเองที่เน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง มีนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น แมนเดล กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากความต้องการทั้งจากระดับบนและล่าง โดยที่ระดับล่างมุ่งเน้นการกระจายอำนาจ (Mandl, 1982) ขณะที่คันทัน-นิงแฮม ได้อธิบายว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนธรรมดาแสดงพลังในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของชุมชน (Cunningham, 1972)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ลักษณะสำคัญ คือ การสมัครใจ การพัฒนาคุณภาพบุคคล และความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ในกระบวนการยุติธรรมบทบาทของประชาชนมีความจำกัดเนื่องจากการสร้างความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการในประเทศไทย ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดเลือกเจ้าหน้าที่มีขึ้นน้อย แต่ก็มีโอกาสในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านการรับข้อพิพาททางเลือก ซึ่งสามารถนำประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทอย่างเป็นระเบียบ โดยกระบวนการดังกล่าวมุ่งหวังเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนแก้ไขปัญห สัมพันธ์ เตชะอธิก ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่ประชาชนค้นหาปัญหาและแก้ไขพร้อมกับวิเคราะห์อุปสรรคในการ

ทำงาน (สัมพันธ์ เตชะอริก, 2527) และไพรัช เตชะสินทร์ ได้อธิบายว่ารัฐมีหน้าที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการดำเนินงานต่าง ๆ (ไพรัช เตชะสินทร์, 2527)

ทฤษฎีการรู้สำนึกผิดเพื่อกลับคืนสู่สังคม

ทฤษฎีการรู้สำนึกผิดเพื่อกลับคืนสู่สังคม (Reintegrative Shaming) มีผลต่ออัตราที่ผู้กระทำความผิดจะกลับมากระทำความผิดซ้ำนั้นจะเกิดขึ้นน้อยลง หากมีกระบวนการที่ช่วยให้ผู้กระทำความผิดรู้สำนึกในความผิดที่ตนเองได้กระทำ ภายหลังจากการได้เผชิญกับความเสียหายที่ตนเองได้ก่อให้เกิดขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงออกถึงความสำนึกผิด เพื่อเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การกลับคืนสู่สังคม เนื่องจากผู้กระทำความผิดจะก่ออาชญากรรมน้อยลงถ้าหากว่าผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดหลังจากเผชิญกับสิ่งที่ตนเองได้ก่อขึ้น และได้รับโอกาสให้แสดงความสำนึกผิดอันเป็นเงื่อนไขของการกลับคืนสู่สังคม ทั้งนี้ เบรทเวทได้อธิบายว่า การรู้สำนึกผิดเป็นการพรรณนาด้วยจิตใจที่สะท้อนถึงความรู้สึกผิด โดยมุ่งหวังที่จะกลับตัวเพื่อกลับเข้าร่วมในสังคมอีกครั้ง ซึ่งจะแตกต่างกับ "การสำนึกผิดในลักษณะที่เป็นตราบาป" (Stigmatic Shaming) ซึ่งมีลักษณะของการถูกปฏิเสธจากสังคม ดังนั้นหากผู้กระทำความผิดมีการสำนึกผิดอย่างแท้จริง ก็ย่อมส่งผลต่อการลดการเกิดอาชญากรรมได้ (วิชัย ช่างหัวหน้า, 2550)

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน และหลักพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และวิเคราะห์ถึงบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนโดยใช้หลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลต่างๆทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากตำราทางกฎหมาย บทความทางวิชาการ เอกสารต่างๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) แบ่งเป็น 6 กลุ่ม รวมจำนวน 20 คน โดยแยกรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มหัวหน้าสถานีตำรวจในระดับผู้กำกับการหรือหัวหน้างานสอบสวนของสถานีตำรวจจำนวน 3 นาย โดยเป็นผู้มีประสบการณ์ให้ความเห็นสั่งคดีอาญาที่เกิดขึ้นในความรับผิดชอบมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะสามารถตอบแบบสัมภาษณ์งานวิจัยนี้ได้เพราะอยู่ในหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายและอยู่ในช่วงเวลาในการใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้

2. กลุ่มพนักงานสอบสวนของสถานีตำรวจ จำนวน 3 นาย โดยเป็นผู้มีประสบการณ์ทำงานและให้ความเห็นทางคดีอาญาที่เกิดขึ้นในความรับผิดชอบมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะสามารถตอบแบบสัมภาษณ์งานวิจัยนี้ได้เพราะเพราะอยู่ในหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายและอยู่ในช่วงเวลาในการใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้

3. กลุ่มคู่กรณีที่มีสมัครใจรับการไต่ถามคดีอาญาในพื้นที่สถานีตำรวจ โดยเป็นผู้ที่เคยประสบปัญหาข้อพิพาทในทางอาญาเกิดขึ้น ฝ่ายผู้เสียหาย 1 คน และ ฝ่ายผู้ต้องหา 1 คน รวมทั้งสองฝ่ายเป็นจำนวน 6 คน และคดีได้เกิดขึ้นในช่วงที่มีการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้

4. กลุ่มผู้ไต่ถามคดีที่มีประสบการณ์ไต่ถามคดีอาญามาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 คดี และสำเร็จการฝึกอบรมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญามาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จำนวน 3 คน

5. กลุ่มประธานชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีคดีข้อพิพาทและมีการไต่ถามคดีอาญา จำนวน 3 คน

6. กลุ่มผู้ที่เคยปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ การทำงานในเชิงลึกที่ทราบถึงปัญหาการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์มาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีความรู้ ความเข้าใจการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ หรือนักวิชาการผู้มีความรู้เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์โดยมีผลงานการวิจัยเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์ จำนวน 2 คน

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guidelines) โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยเป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และ/หรือเติมข้อความ

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอหรือแนวทางในการพัฒนาการไต่ถามระดับข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

ผู้วิจัยได้นำร่างแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์ตรวจสอบแนวคำถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและให้คำแนะนำ ทั้งนี้ได้นำคำแนะนำไปทำการปรับปรุงแก้ไขและนำไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้

ผลการวิจัย

1. ปัญหาจากพนักงานสอบสวน

ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความรู้และทักษะของพนักงานสอบสวนมีความสำคัญต่อผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างมีประสิทธิภาพ แต่พนักงานสอบสวนหลายคนขาดการอบรมเกี่ยวกับหลักการและแนวทางของกระบวนการนี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าจะได้รับการฝึกอบรมในด้านการสืบสวนสอบสวนและการบังคับใช้กฎหมาย แต่ไม่ครอบคลุมถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การขาดความรู้และประสบการณ์นี้อาจทำให้พนักงานสอบสวนมองว่าการไกล่เกลี่ยไม่สำคัญ ซึ่งทำให้ผู้ที่ประสบปัญหาความขัดแย้งไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยที่มีคุณภาพได้

“พนักงานสอบสวนเองบางท่านยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในผลของการดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน บางสถานีตำรวจจะไม่มีการทำการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเลย”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจในด่านงานสอบสวน อายุ 50 ปี)

2. ปัญหาจากผู้ไกล่เกลี่ยคดีอาญา

ผู้ไกล่เกลี่ยมีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยช่วยให้คู่กรณีสามารถหาทางออกที่เหมาะสมและเป็นธรรมสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยบางรายอาจขาดประสบการณ์ที่จำเป็น ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการไกล่เกลี่ย การขาดประสบการณ์นี้อาจทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเมื่อมีคู่กรณีหลายฝ่ายหรือข้อพิพาทที่มีรายละเอียดซับซ้อน การประสานงานระหว่างคู่กรณีและการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาจำเป็นต้องใช้ทักษะและความชำนาญ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ขาดทักษะในการสื่อสารอาจไม่สามารถทำให้คู่กรณีรู้สึกมั่นใจหรือตระหนักถึงความสำคัญของการมาทำข้อตกลงร่วมกัน รวมทั้งไม่สามารถจัดการกับอารมณ์ของคู่กรณีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการฟังและการแสดงออกซึ่งความเข้าใจไปพร้อม ๆ กับการช่วยให้คู่กรณีเห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาถือเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถแสดงความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดได้ อาจทำให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยต้องหยุดชะงักหรือยืดเยื้อมากขึ้น

“ผู้ไกล่เกลี่ยบางคนยังมีอคติ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกอบรม การสร้างความรู้ความเข้าใจ การฝึกปฏิบัติ การเพิ่มศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ย รวมถึงการคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อมาทำหน้าที่ต่อไป”

(ผู้ไกล่เกลี่ยเพศชาย อายุ 40 ปี)

3. ปัญหาจากคู่กรณี

การรับรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายและวิธีการแก้ไขข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในปัจจุบันประชาชนยังไม่รู้จักหรือเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย คู่กรณีมักไม่ทราบว่ามีการบวนการไกล่เกลี่ยที่เป็นทางเลือกในการแก้ไขข้อพิพาท การเข้าไม่ถึงช่องทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททำให้ประชาชนรู้สึกไม่มั่นใจและไม่กล้ามาใช้สิทธิในการขอไกล่เกลี่ย จึงนำไปสู่การเลือกยื่นฟ้องร้องในศาลเป็นทางเลือกสุดท้ายแทน ความขาดแคลนความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยยังทำให้เกิดความเข้าใจผิดในข้อดีและข้อเสียของกระบวนการ ซึ่งส่งผลให้ผู้คนไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย เช่น การรักษาความสัมพันธ์ในระหว่างคู่กรณีหรือการหาทางออกที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ รวมถึงการลดค่าใช้จ่ายและเวลาในการดำเนินการ เมื่อผู้คนไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการไกล่เกลี่ย ก็ทำให้การเลือกใช้วิธีการฟ้องร้องต่อศาลที่เป็นที่พึงสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม

“คนจำนวนไม่น้อยในสังคมไม่ทราบกฎหมายนี้ การสื่อสารให้ประชาชนได้เข้าใจในการบังคับใช้กฎหมาย การกำหนดกฎกติกาในสังคม ยังคงเป็นปัญหาเกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งประชาชนก็ไม่มีความรู้และไม่สามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ”

(ประชาชนเพศหญิง อายุ 39 ปี)

4. ปัญหาจากเอกสารและแบบฟอร์มที่ใช้ในการไกล่เกลี่ย

การจัดการเอกสารและแบบฟอร์มที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดี ซึ่งเอกสารที่ถูกต้องและเป็นระเบียบจะส่งเสริมให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการจัดการเอกสารที่ไม่เหมาะสมส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการคดีที่มีจำนวนมาก โดยเฉพาะการขาดมาตรฐานในการจัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาจทำให้เกิดความยุ่งยากในการค้นหาและสืบค้นข้อมูลที่จำเป็นในระหว่างการไกล่เกลี่ย ส่งผลให้เกิดความล่าช้าและความไม่พอใจในคู่กรณี นอกจากนี้ ระบบที่ใช้ในการบันทึกและจัดการข้อมูลที่มีความซับซ้อนหรือไม่เหมาะสมจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยเกิดปัญหาตามมา เช่น ข้อมูลสูญหายหรือตกหล่น ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการไกล่เกลี่ยในภายหลัง

“ถ้าสามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในงานคดีการไกล่เกลี่ยคดีได้จะยิ่งดี ประชาชนที่เขาไม่ได้อยู่ในเขตพื้นที่ซึ่งเขาเดินทางไปทำงานในหลาย ๆ จังหวัด จะสามารถเข้าถึงการบริการทางกฎหมายของหน่วยงานรัฐได้ จะเป็นประโยชน์มากหากสามารถนำเทคโนโลยีที่สามารถแก้ปัญหาแบบนี้ให้เข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจในด่านงานสอบสวน อายุ 42 ปี)

5. ปัญหาจากพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 มีเจตนารมณ์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทในสังคม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออำนวยความสะดวกและลดความตึงเครียดระหว่างคู่กรณี การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้แทนการฟ้องร้องในศาลนั้นเป็นช่องทางที่มีความสำคัญ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้ไม่สามารถครอบคลุมทุกประเภทความผิดทางอาญา โดยเฉพาะความผิดร้ายแรง แต่มุ่งเน้นเฉพาะความผิดที่ไม่ร้ายแรงทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ได้รับการดำเนินการอย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้คู่กรณีในคดีรุนแรงไม่สามารถใช้กระบวนการนี้ได้ ส่งผลให้การแก้ไขข้อขัดแย้งต้องใช้เวลาและไม่สามารถประสบความสำเร็จที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในสังคมที่เผชิญกับความตึงเครียดและความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

“ความผิดที่มีโทษรุนแรงบางประเภทในคดีอาญา ถ้าหากรัฐสามารถเพิ่มบทบัญญัติให้สามารถไกล่เกลี่ยได้ ก็น่าจะเกิดประโยชน์ต่อคู่กรณีได้ เพราะในบางครั้งหากผู้เสียหายได้รับการเยียวยา เช่น เงินที่จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหลังเกิดเหตุ ก็จะทำให้ได้รับการเยียวยาในเบื้องต้นแล้ว จึงอยากจะทำให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจในด่านงานสอบสวน อายุ 45 ปี)

“กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ถูกนำไปใช้แต่เพียงในศาล การไกล่เกลี่ยคดี การให้ผู้ประณอมเป็นคนกลางในการระงับคดี จึงเสนอว่าอยากให้หน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐนำมาปรับใช้ได้เช่นเดียวกับที่ศาลได้ดำเนินการในเรื่องการประณอมคดี”

(นักวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพศชาย อายุ 49 ปี)

อายุความเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องหรือเรียกร้องตามกฎหมาย หากพ้นกำหนดอายุความแล้ว จะไม่สามารถดำเนินการฟ้องร้องคดีได้อีก ในกรณีความผิดที่สามารถไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 กำหนดให้มีการดำเนินการภายในสามเดือน โดยจะมีผลต่อประเด็นอายุความ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ยังไม่มีการกำหนดอายุความที่เหมาะสมระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่ง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการยื่นฟ้อง โดยทั่วไปคดีแพ่งมีอายุความที่ชัดเจน แต่คดีอาญายังไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ส่งผลให้ผู้เสียหายประสบปัญหาในการเรียกร้องสิทธิ

“ประเด็นปัญหาในเรื่องอายุความตามกฎหมายที่สามารถไล่เกลี่ยคดีความได้นั้น ยังขาดความชัดเจนและสั้นกว่าอายุความในการเรียกร้องในทางแพ่งโดยทั่ว ๆ ไป หากกำหนดให้เป็นไปตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วก็จะเกิดประโยชน์กับผู้เสียหายที่จะสามารถเรียกร้อง หรือฟ้องบังคับคดีได้ตามกำหนดเวลาและสอดคล้องกับอายุความตามกฎหมายแพ่ง”

(เจ้าหน้าที่ตำรวจในด่านงานสอบสวน อายุ 50 ปี)

6. การพัฒนาประสิทธิภาพพนักงานสอบสวนในการไล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

การอบรมและพัฒนาทักษะของพนักงานสอบสวนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พนักงานสอบสวนมีความพร้อมในการดำเนินการไล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถดำเนินการได้อย่างมีคุณภาพ การจัดทำเอกสารหรือคู่มือที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิทางกฎหมายแก่คู่กรณี จะช่วยให้เข้าใจสิทธิในการเลือกเข้าสู่กระบวนการไล่เกลี่ยและช่วยอธิบายขั้นตอนการไล่เกลี่ยให้เกิดความชัดเจน ดังนั้น พนักงานสอบสวนเองต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการไล่เกลี่ย และการแจ้งสิทธิอย่างชัดเจนที่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมโดยรวม ด้วยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเข้าถึงง่าย ส่งผลให้การจัดการข้อพิพาทมีประสิทธิภาพ จนนำไปสู่ การสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนในอนาคต

7. การพัฒนาประสิทธิภาพผู้ไล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา

การพัฒนาทักษะและความสามารถของผู้ไล่เกลี่ยมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการไล่เกลี่ย โดยเฉพาะการฝึกอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการไล่เกลี่ย การฟังเชิงลึก และการสื่อสารเชิงบวก การรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของคู่กรณีจะช่วยให้การไล่เกลี่ยประสบความสำเร็จมากขึ้น การฝึกอบรมควรครอบคลุมในหลายด้าน เช่น ทักษะการสื่อสารและการฟังเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นใจให้กับคู่กรณี การเรียนรู้ทฤษฎีการไล่เกลี่ยและวิธีการเจรจาต่อรองช่วยเพิ่มทักษะการจัดการข้อขัดแย้งได้อย่างเป็นระบบ

8. การพัฒนาระบบการไล่เกลี่ยคดี

การพัฒนาระบบการไล่เกลี่ยให้เกิดประสิทธิผล จำต้องปรับปรุงกระบวนการในหลายส่วน เช่น การชี้แจงสิทธิที่ช่วยให้คู่กรณีเข้าใจสิทธิของตนเองในกระบวนการไล่เกลี่ย หากข้อมูลไม่ชัดเจนหรือตรงตามความจำเป็น จะทำให้คู่กรณีไม่สามารถใช้สิทธิได้อย่างเต็มที่ เพื่อปรับปรุงกระบวนการไล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพ ควรพัฒนาระบบการชี้แจงสิทธิให้ชัดเจนและเข้าถึงง่าย

การพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับการไล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นสิ่งสำคัญในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการไล่เกลี่ยและสิทธิต่าง ๆ ของคู่กรณี การใช้เครื่องมือเชื่อมทางออนไลน์ เช่น เว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน จะช่วย

ให้ การสื่อสารข้อมูลเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและเข้าใจมากขึ้น การพัฒนาระบบดิจิทัลจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดในสังคมและนำไปสู่การสร้างระบบยุติธรรมที่สงบสุขที่เข้ากับยุคปัจจุบัน

9. การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยคดีอาญา

การจัดตั้งคณะทำงานร่วมจะช่วยแลกเปลี่ยนข้อมูลและพัฒนาแผนการอบรมสำหรับพนักงานสอบสวนและผู้ไกล่เกลี่ย การรณรงค์สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิในการไกล่เกลี่ยยังช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในการใช้กระบวนการนี้มากขึ้น เพื่อเพิ่มการรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิและกระบวนการไกล่เกลี่ย รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ โดยการจัดกิจกรรมอบรมและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่าย ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ที่ประชาชนมีอยู่และวิธีการเข้าถึงการไกล่เกลี่ย การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น การใช้ภาษาที่ไม่ซับซ้อนและกราฟิก จะทำให้คู่กรณีมีความเข้าใจที่ถูกต้อง นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนมีความสำคัญในการส่งเสริมการเข้าถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

10. การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยคดีอาญา

การพัฒนากฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาคอขวดอย่างสร้างสรรค์ เป้าหมายหลักของการพัฒนานี้คือเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความยุ่งยาก และส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุก ๆ คน การพัฒนานี้ควรเริ่มจากการปรับปรุงกฎหมายและข้อบังคับเพื่อรองรับกระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการขยายขอบเขตประเภทคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเฉพาะความผิดที่ไม่ร้ายแรงเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงจะส่งผลให้สามารถไกล่เกลี่ยกรณีที่มีความซับซ้อนได้มากขึ้น และการขยายระยะเวลาอายุความในการไกล่เกลี่ยเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา โดยเฉพาะเพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสที่เพียงพอในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การกำหนดระยะเวลาอายุความที่เหมาะสมจะช่วยป้องกันการไม่ได้รับสิทธิและสร้างความเป็นธรรมต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

สรุป

การศึกษาวิจัยการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน ศึกษาเฉพาะกองบัญชาการตำรวจนครบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แม้ว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนจะมีบทบาทสำคัญในการนำแนวคิด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้เพื่อลดภาระคดีและส่งเสริมความสมานฉันท์ในสังคม แต่ประสิทธิภาพในการดำเนินการยังคงเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาด้านกฎหมายที่มีความท้าทายที่สำคัญที่สุดคือ ความไม่สอดคล้องของอายุความระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท ซึ่งสร้างความยุ่งยากให้กับผู้เสียหายในการเรียกร้องสิทธิ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับความไม่ชัดเจนในการแจ้งสิทธิการไกล่เกลี่ยแก่คู่กรณีสองฝ่าย

2. ปัญหาด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับพนักงานสอบสวน โดยขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และขั้นตอนการไกล่เกลี่ยที่ถูกต้อง ขณะที่ผู้ไกล่เกลี่ยบางส่วนขาดประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นในการนำกระบวนการไปสู่ข้อยุติที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ คู่กรณีพิพาท ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการใช้สิทธิไกล่เกลี่ยของตน

3. ปัญหาด้านกระบวนการไกล่เกลี่ยและเทคโนโลยีที่ยังไม่มีระบบที่สามารถเข้ามาช่วยสนับสนุนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความทันสมัย ในการบริหารจัดการคดี และยังคงประสบปัญหาจากความซับซ้อนของเอกสารและแบบฟอร์มที่ใช้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยคดี

อภิปรายผล

การขาดความรู้ความเข้าใจของพนักงานสอบสวน (Interrogator Competency) ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สุดคือ พนักงานสอบสวน ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักการของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) และขั้นตอนที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2562 ซึ่งนำไปสู่การจัดการเรื่องร้องทุกข์ที่ไม่ได้รับการพิจารณาเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับแนวคิดการนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการระงับข้อพิพาททางอาญา ซึ่งระบุว่าการไกล่เกลี่ยจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการดำเนินการโดยผู้ที่เข้าใจในหลักการของการฟื้นฟู (Rehabilitation) และการเยียวยาความเสียหาย (Damage Remedy) การที่พนักงานสอบสวนซึ่งเป็น "ด่านหน้า" ของกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนขาดความเข้าใจหลักการเหล่านี้ ย่อมส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ และยังเป็นการขัดต่อหลักการที่เน้น "การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ" ของคู่กรณี เนื่องจากหากพนักงานสอบสวนไม่ชี้แจงสิทธิอย่างถูกต้อง คู่กรณีอาจไม่ได้รับโอกาสในการตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

ปัญหาด้านความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator Capability) ผู้ไกล่เกลี่ยบางรายขาดความรู้และประสบการณ์ ที่จำเป็นในการจัดการข้อพิพาทอย่างเพียงพอ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

ของผู้ใกล้เคียง ซึ่งตระหนักว่าผู้ใกล้เคียงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความราบรื่นและความเป็นกลาง เพื่อให้คู่กรณีรู้สึกปลอดภัยในการเปิดเผยข้อมูลและหาทางออกที่เหมาะสม หากผู้ใกล้เคียงขาดทักษะหรือความเป็นกลาง กระบวนการใกล้เคียงจะไม่สามารถช่วย พัฒนาความสัมพันธ์ ระหว่างคู่กรณีได้อย่างมีคุณภาพ และจะไม่นำไปสู่ ข้อยุติที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

ปัญหาด้านข้อกฎหมาย โดยเฉพาะอายุความ (Statute of Limitations) ทั้งนี้ กฎหมายยังไม่มี การกำหนดอายุความที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน ระหว่างการดำเนินคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อผู้เสียหายในการเรียกร้องสิทธิของตน สะท้อนถึงความไม่สมบูรณ์ของบทบัญญัติทาง กฎหมาย ที่นำมาใช้ในการปฏิบัติตามกฎหมาย เนื่องจากอายุความเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินคดี การที่ กรอบเวลาทางอาญาและแพ่งไม่สอดคล้องกันทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมาย (Legal Gap) ที่ส่งผลกระทบต่อ ความเท่าเทียมและโอกาสของผู้เสียหายในการได้รับการเยียวยา ซึ่งขัดต่อหลักการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ที่มุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหายเป็นสำคัญเป็นลำดับแรก

ปัญหาด้านกระบวนการจัดการและเทคโนโลยี (Procedural and Digital Challenges) กระบวนการใกล้เคียงประสบปัญหาจาก เอกสารและแบบฟอร์มที่ซับซ้อน และการ ขาดระบบดิจิทัลที่ ทันสมัย ในการบริหารจัดการคดี สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาระบบราชการในยุคไทยแลนด์ 4.0 ซึ่ง เน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้บริการสาธารณะ การที่กระบวนการใกล้เคียงยังคง พึ่งพาเอกสารที่ยุ่งยากและขาดระบบดิจิทัลมาใช้สนับสนุน ขัดต่อแนวคิดการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล การใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่ม ประสิทธิภาพ (Efficiency) ของการดำเนินการใกล้เคียง โดยจะช่วยลดอุปสรรคในการติดต่อประสานงานและการนัดหมายคู่กรณี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความ รวดเร็วและความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม

บทบาทของการรับรู้ของประชาชน (Public Awareness) คู่กรณีพิพาทส่วนใหญ่ขาดความรู้ เกี่ยวกับสิทธิและขั้นตอนการใกล้เคียงตามพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท ทำให้ไม่สามารถเข้าสู่ กระบวนการได้อย่างเต็มความสามารถ การขาดความรู้ของประชาชนเป็นอุปสรรคต่อหลักการ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการยุติธรรม ความสำเร็จของการใกล้เคียงทางอาญาดังกล่าวต้องอาศัยการมีส่วนร่วม โดยสมัครใจของคู่กรณี ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีความเข้าใจในสิทธิและประโยชน์ของการ ใกล้เคียงอย่างชัดเจน การให้ข้อมูลที่เข้าถึงได้ง่าย จึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและ กระตุ้นให้เกิดการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างกว้างขวางตามที่รัฐบาลได้มุ่งหวังไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การปฏิรูปกฎหมาย ควรมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายและกำหนดอายุความ ให้สอดคล้องกันระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่งที่สามารถใกล้เคียงได้ พร้อมทั้งสร้างระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนในการแจ้งสิทธิการใกล้เคียงให้กับคู่กรณีอย่างทั่วถึง

2. การจัดอบรมและพัฒนาทักษะ ควรมีการจัดอบรมที่หลากหลายตามรูปแบบสำหรับพนักงานสอบสวนและผู้ใกล้เคียง รวมถึงการเรียนรู้จากกรณีศึกษาและการพัฒนาแนวทางการระงับข้อพิพาทที่ทันสมัย ซึ่งจะช่วยพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำเนินงาน

3. การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ควรมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนในการชี้แจงกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทและสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรู้จักและเข้าใจถึงโอกาสในการเข้าร่วมกระบวนการใกล้เคียงระงับข้อพิพาททางอาญา

4. การพัฒนาระบบสนับสนุนข้อมูลช่องทางออนไลน์ ควรมีการสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการใกล้เคียงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติที่ การเดินทางอาจมีข้อจำกัด และไม่สามารถพบกันโดยตรง

5. การประเมินผลและติดตาม การติดตามผลการดำเนินการใกล้เคียงข้อพิพาทจะช่วยประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการใกล้เคียง และสามารถทำการปรับปรุงหรือพัฒนากระบวนการให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การจัดทำโครงการความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคม ควรส่งเสริมให้มีการร่วมมือกับมูลนิธิหรือองค์กรที่ทำงานด้านการฟื้นฟูและการใกล้เคียง เพื่อให้สามารถสร้างเครือข่ายการสนับสนุนและข้อมูลสำหรับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใกล้เคียงและสิทธิตามกฎหมาย

2. การสร้างช่องทางสื่อสารออนไลน์สำหรับประชาชน ดำเนินการจัดทำช่องทาง สื่อสารออนไลน์ ที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใกล้เคียงและสิทธิของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและการช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึงโดยปราศจากข้อจำกัด

3. การสร้างกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทและกระบวนการใกล้เคียง โดยจัดกิจกรรมที่ให้ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมมือในการหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ทั้งนี้จะช่วยในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างตำรวจและประชาชน และเพิ่มความไว้วางใจในระบบยุติธรรม

5. การสร้างความร่วมมือกับชุมชน การนำกระบวนการไกล่เกลี่ยเข้าสู่ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการข้อพิพาท เพื่อให้การไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับพื้นที่ตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของแนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

2. การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยระหว่างพื้นที่ในเมือง เช่น ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่ชนบท เช่น ในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจความแตกต่างของปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

ณรงค์ ใจหาญ. (2554). กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.

วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, (1), 44.

ระบบสารสนเทศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2563). CRIMES. <http://gis.police.go.th/home>

รัฐกร คลังสมบัติ.(2552). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน [วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย ช่างหัวหน้า. (2550). รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่องการนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในการประนีประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา: ศึกษากรณีศาลอาญา. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม.

สัมพันธ์ เตชะอิก. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชน: เป้าหมายของการพัฒนาชนบทและสาธารณสุขมูลฐาน. ใน คมสัน หุตะแพทย์ (บรรณาธิการ), *รวมบทความด้านการพัฒนาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน*, 31–53.

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. (2521). *รวมคำบรรยาย*.

สุภัทรา กรอุไร. (2543). *การประนีประนอมข้อพิพาททางอาญา* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- American Probation and Parole Association. (2000). *Community justice*. <http://www.appa-net.org/eweb/docs/appa/pubs/TPP.pdf>
- Braithwaite, J. (n.d.). Restorative Justice. <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2021/07/Restorative-Justice2.pdf>
- Christiansen, K. O. (1973). *Some considerations on the possibility of a rational criminal policy*. UNAFEI.
- Cunningham, J. (1972). *Citizen participation*. Public Administration Review, 32(5), 598-601.
- Denning, A. (1995). *The road to justice*. Carswell Co.
- Mandel, P. E. (1982). *Community participation*. UNICEF.
- Merriam-Webster. (n.d.). Word. In Merriam-Webster.com dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/word>
- Spring Publishing. (n.d.). *Restorative Justice as a Social Movement*. <https://connect.springerpub.com/content/book/978-0-8261-2259-9/chapter/ch01>
- Zehr, H. (2002). *The little book of restorative justice*. Good Books.